

ORATIO

DE

Vanitate Luminis Naturæ,

Habita 2. April, Anno 1733.

IN

480.6-22

Communi universitatis *Andreapolitanae*
auditorio: Quum Rectoris dignitatem
annuam deponeret,

AUCTOR

ARCHIBALDUS CAMPBELL,

S. T. P. & Histor. Ecclesiast. Professor Regius.

Ἡ γὰρ ἀνθρωπίνη σοφία ἐστὶν μάλλον ὁρᾶν τὸ ἀείρον ἀπὸ τοῦ
δαί, ἢ εἰς κληρώμενον, ὅ, π λήχι, τὸ τὸ πρὸς τῶν ἀνθρώπων.
Xenoph. de Inst. Cyi. Lib. 1.

Hæc posse contemni, vel etiam rideri, præclare intelligo:
sed idipsum est, Deos non putare; quæ ab iis signi-
ficantur, contemnere. Cic. de Divin. Lib. 1.

EDINBURGI;

In Ædibus R. FLEMING & Societatis, præstant venales
apud G. HAMILTON Bibliopolam. MDCCXXXIII.

○ T A A ○

DE

[Faint handwritten text]

138

1. *Phragmites*

annuum deponere
auditorio: Quam
Communum universitatis. Antiquitatis

1943-1944

The logo of the British Museum, featuring a crown and the words "BRITISH MUSEUM".

ARCHIBALD

MUSEUM

1949

1891

[illegible][illegible]

1990

194

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1940

18

3

Splendidissimo atque ornatissimo Viro,

JACOBO

Duci CANDOSSENSI, &c.

**Cancellario Universitatis *Andrea-*
politana dignissimo,**

**Professionis ibidem Medicæ Conditori mū-
nifico :**

ORATIONEM hanc Academicam,

Dicat dedicatque, summa cum Observantia,

ARCHIBALDUS CAMPBELL.

Splendissimo atque ornatisimo Nro

JACOBO

Duci. A. CORRIGENDA.

- Pag. 1. Line 14. leg. nonnulli.
- Pag. 7. L. 15. leg. Denique.
- Pag. 18. L. 7. in Marg. leg. *xyv.*
- Pag. 22. L. 12. in Marg. leg. *quam vis*
- Pag. 28. L. 17. in Marg. pro *vis* leg. *vis, x.*

Professionis ibidem Medicis Conditori munifico:

ORATIONEM hanc Academicam

Dicit dedicatque summa cum Observantia

ARCHIBALDUS CAMPBELL.

phil
tim
feru
ind
F
nam
nan
hom
supe

ORATIO

DE

Vanitate luminis naturæ.

*N*IL, inquit Cicero, tam absurde dici potest, quod non dicatur ab aliquo Philosophorum. Quod autem absurde dicitur, non tantum apud antiquos, suos habuit patronos; sed recentium etiam

philosophorum patrocinis defenditur. Non statim itaque admittendum, quod in medium proferunt qui vocantur philosophi; sed omnia caute indaganda, ne falsa pro veris amplectamur.

Hodie sunt nonnulli, qui religionem christianam rem fictam esse & commentitiam criminantur; nosque omnes, qui eam profiteamur, homunculos esse credulos, summaque imbutos superstitione. Viri igitur illi magni atque boni,

A

ipfi

ipsi nulla credulitate aut superstitione occupati, ex singulari sua erga hominum genus benignitate, gloriose quidem suscipiunt, ut mentes nostras hisce malis liberent gravissimis, summique Numinis virtutes & perfectiones vindicent: Ac quo præclarum hoc expleant munus & perficiant, omnes sane nervos contendunt, ut explicent falsitatem religionis christianæ, atque eam in oculis conspectuque omnium exponant! Absit vero, ut viri illi benefici, qui nos homunciones a credulitate, nostraque christiana superstitione, liberare satagunt, unquam nos rogent, ut ipsi nos iis credulos præbeamus: Neu indignentur, nos eorum argumenta nostris ponderibus examinare.

Liber extat nuper editus, cui titulus, [*Christianity as Old as the Creation*, i. e.] *Christianitas rebus creatis coæva*, ubi plane satis & aperte affirmatur, Deum hominibus non posse religionem divinitus impertire, quam ipsi viribus suis indagando assequi non possint; cujusque omnia quæcunque capita non sint insita in natura, & ab ea profecta. Ex quo sequitur, si religio aliqua ex ejusmodi constet capitibus, quæ homines soli per se investigare non possint & explorare; vel ejusmodi complectatur instituta, quæ in natura non fundata, ex arbitrio solo pendeant & mera voluntate; istiusmodi religionem Deum habere authorem non posse. Quum vero religio christiana ejusmodi complexu suo capita contineat & instituta, hinc auctor libri jam laudati,

dati, cognitum habet & judicatum, nostram religionem fictam esse & commentitiam; nec Deum infinite bonum, eam hominibus revelasse. Omnino ille auctor affirmat, religionem aliam nullam præter naturalem, hominibus posse dari; omnesque etiam homines ad omnia illius capita assequenda, per se satis valere; nec ad ea percipienda ulla revelatione indigere, quippe quæ in rerum natura fundata, omnibus ubique hominibus prompta sint & aperta.

Nobis autem liceat doctrinam illam, hoc tempore satis celebrem, ad nostras rationes revocare: Et quo rem accurate cogitateque tractemus, hanc nobis methodum persequendam proponimus.

Primum, De lege aut religione naturali pauca dicemus. *Deinde* perscrutabimur, quasnam res, ad religionem naturæ pertinentes, suis tantum instructi viribus, nihil adjuvante alio, homines indagando consequi possint. *Denique* videbimus, num ejusmodi instituta sive capita, ad quorum cognitionem, cura sua & cogitatione eruendam, homines per se non valeant, protinus cogant, quam constituunt religionem, eam divinitus non esse sancitam? Nam aliàs forsitan disputabimus, num satis sit, religionem non a Deo esse profectam, quod instituta aliqua comprehendat, quæ in natura non fundata, ab arbitrio & voluntate proficiscantur.

Ad legem aut religionem quod spectat naturalem, iis ea constat & continetur officiis, quæ in natura fundata, & ab ea profecta, Deo persolvere tenemur & hominibus; quæque omnia peragenda sunt, ut Deo Opt. Max. nos ipsi commendemus, in eisque observandis ætate nostra exacta, vitam cum Deo in cælis sempiternam consequamur. Quænam sint ejusmodi officia, nimis longum esset hic recensere: Volo tamen nonnulla de religione naturali observanda ponere:

Primum, Religionem naturalem in hisce principiis naturalibus, tanquam suis niti fundamentis, nimirum, *Quod Deus sit, resque humanas providentia sua moderetur; quod anima sit immortalis, quodque omnes cujuscunque sortis homines, in vita post hanc altera, præmiis vel pænis, pro suis quisque factis, sint afficiendi.* (Atque nobis hoc convenit cum auctore Christianitatis rebus creatis coævæ.)

Deinde, *Quæ sunt religionis naturalis munera aut officia, eâ non membrorum corporis, sed animi nostri contineri motibus, qui aliorum animorum appetitibus congruant, eorumque serviant felicitati.* Religio igitur naturalis non corporis humani motus aliquos; sed quosdam animi nostri affectus, (quibus corporis motus omnes regantur) nobis directe præscribit, Deum erga atque homines observandos. Nec ullæ possunt corporis actiones religioni naturali consentaneæ

aut

aut obediētes cēseri, quæ non ab eis ori-
antur affectibus, quibus animi rationales inter
se congruant & convenient.

Præterea, *Quum religionis naturalis officia*
(quæ alia non sunt atque quidam animi motus
aut affectus, quibus permutandis commodum
& felicitatem suam consecutentur animantes ra-
tionales) *in ipsa natura sint fundata; plane im-*
mutabilia erunt atque æterna, nec unquam poterunt
abrogari. Humani posse corporis adeo commu-
tari fabricam, ut iisdem plane motibus, qui-
bus omni homini ingeneratur nunc dolor aut
voluptas, alia aut contraria nobis ingenerentur,
fatis perspectum habemus: eos autem animi
nostri motus aut affectus, quibus constat reli-
gio naturalis, adeo posse permutari, ut animis
rationalibus non amplius sint grati & accepti,
nemo hominum sibi persuadere potest.

Porro, *Religionis naturalis officiis, omnis omni-*
um animantium intelligentia prædicatorum, salus ter-
minatur & felicitas. In hac certe rerum constitu-
tione, non quidem directe, sed corporis duntax-
at interventu, humanis licet animis ullam coire
societatem. Planum tamen est, eas corporis
motiones, quæ ex eis animi affectibus proveni-
ant, unde religioni naturali vis aliqua affertur,
omnem vitæ tranquillitatem, securitatemque di-
sturbare; eas vero corporis actiones, quæ ex eis
animi oriantur motibus, unde religioni naturali
subvenitur, amicitiam parere & benevolentiam,
commu-

De vanitate

communemque totius gentis humanæ conciliationem & confociationem tueri & servare: Nec hominem homini prodesse posse, nisi actiones ejus omnes ex hujusmodi fontibus profluant: Ex quibus solis procreatur & fovetur hominum inter se gratia & voluptas.

Cæterum, *Quantum a summi numinis favore nostra pendet felicitas, tantum in officiis religionis naturalis persequendis, concludi debet.* Deus enim Opt. Max. qui nobis religionem sancivit naturalem, quemadmodum unusquisque nostrum se gerat in ea retinenda, ejusque muneribus conservandis acriter observat, ut nos, hac vita exacta, in judicium adductos, præmiis aut poenis, pro suis quemque meritis, afficiat. Non tamen apud Deum eodem plane modo, quo apud homines nostram consequimur incolumitatem. Etenim utcumque ab hominibus alienos animos habemus, si tamen externis modo actionibus eorum commodis consulere videamur, eorumque utilitati salutique servire, ab eis summam gratiam inire licebit. Quum vero omnia nostra cujusque modi cogitata, Deus semper percepta habet & comprehensa, nisi interiores animi nostri affectus, cum religione naturali consentiant plane & conspirent; quamcunque tandem externam proferemus pietatem, quasque etiam corporis motiones hominibus licet gratissimas adhibebimus, hisce tamen externis actionibus de Deo nunquam mereri poterimus. Et inter animos quidem compagibus

cor-

corporis inclusos, quorum nullus alterius queat introspicere cogitata, suam potest quispiam externis duntaxat actionibus securitatem aucupari: inter animos autem corpore solutos, quibus cogitata sua nuda invicem manifestare conceditur, nullus suam poterit assequi incolumitatem, nisi interiores ergo alios affectus, ad religionem naturalem conformare velit & instituere. Ut igitur eam consequamur felicitatem, quæ ex summi Numinis gratia pendet & favore, quæque aliorum animorum post hanc vitam consociatione continetur, omnia religionis naturalis munera constanter & perpetuo, quoad ejus facere possumus, observemus necesse est.

Deinque, *Nulla sunt cognitionis aut fidei capita, nullæ corporis motiones, quacunque demum autoritate imperatæ, ullius in religione naturali ponderis aut momenti, nisi eo tendant, ut nos paratiores efficiant atque promptiores ad ipsius munera obeunda.* Si quid igitur in divina insit natura, in divina providentia, in natura humana, aut in eis necessitudinibus quæ Deum inter & hominem intercedunt, cujus cognitio vim nullam habeat ad mentes nostras excolendas, quo nostra fiant studia, in religione naturali persequenda, alacriora; ulline unquam nobis erit usus? ullumve ex eo fructum percipiemus? Equidem jucunda semper est veri perceptio: quæque hic intelliguntur ad Deum & hominem pertinere, ea si nobis sunt perspecta, voluptate quadam nosmetipsos afficere possunt: apud animantes

mantes autem consociatos, quo tandem valebit ejusmodi cognitio, cum in conjunctione & communitate vitæ, nullam plane afferat communem utilitatem? Nemo non sibi facile persuaserit, istiusmodi cognitionem penitus vanam esse & inanem, quæ ad animantes societate conjunctos nihil pertineat. Nec minus omnibus apertum, eas omnes corporis motiones, quibus nihil, ad percipiendam colendamque religionem naturalem, adjuvamus, etiam vanas esse ac inutiles, & pro nihilo quidem habendas.

Hisce hæcenus explicatis: jam nobis inquirendum est, num homines nullis instructi adjuventis adventitiis, suo ipsi tantum valeant animo, ut omnia, vel maxima saltem, religionis naturalis capita, perscrutari & consequi possint?

In hoc loco tractando, de duobus præcipue capitibus quæstionem constituemus, investigare nunc contenti, num homines per se soli, nihil adjuvante alio quoquam, sive Deo sive Angelo, eruere possint & patefacere, *primum*, quod anima sit immortalis; *deinde*, quod Deus sit, & quænam sint ipsius perfectiones et virtutes.

Primum igitur investigandum est, num homines per se satis valeant, ad immortalitatem animæ explorandam. Atque in hac inquisitione ut quam tutissime progrediamur, & quid verum sit aperte perspiciamus ac dilucide: Nobis ante oculos ponamus, homines jam nunc in lucem editos,

editos, adulto quidem corpore, omnibusque animi ornatos viribus, ab ideis tamen omnibus plane vacuos, omniumque rerum intelligentiæ penitus expertes. Hisce jam hominibus ita constitutis, primæ quæ in ipsorum animis imprimuntur ideæ, per corporis sensus in animos deriventur necesse est. Quamcunque vero idearum vim aut varietatem habeant illi homines quibus cœli & terrarum orbis eos locupletarit; valde aveo scire, quid illa vi ingenti idearum proficiant, aut quid tandem ex eis assequantur. Tangunt, olfaciunt, gustant, audiunt, cernunt, res plane innumerabiles, varias ac diversas, quarum aliæ quiescant, aliæ moveantur; quarumque tandem experientia provocati alias ex aliis usurpando, sui corporis salutis & incolumitati prospiciunt: Sed quæro an unquam ulla ducentur conjectura ad suspicandum alias in rerum natura esse res, præter eas quas sensibus perceperunt? Nos quidem disciplinis exculti, qui res a sensibus forsitan remotissimas, cogitatione complecti docemur, animos existere a corpore longe diversos, satis cognitum habemus. Qua vero ratione, homines nulla prorsus doctrina instituti, soli per se reperire, & sibi persuadere queant, mentes existere incorporeas, quarum quasi vas est, aut aliquod receptaculum, corpus humanum; easque corporibus elapsas, in omnem æternitatem esse victuras; quamquam, ratione, possint hæc homines perdiscere, sibi solis relictis, nihil adjuvante alio, seu Deo, seu Angelo, equidem non video.

Ipsi sibi conscii sunt, se res objectas percipere, voluptatem sequi, & dolorem aspernari, & posse ipsos movere: alios etiam cernunt quamplurimos animantes iisdem admodum viribus ornatos: num itaque vel minimam habebunt suspensionem, omnium suarum perceptionum sedem, ac quasi domicilium; omniumque suorum motuum solum solidumque authorem, esse mentem incorpoream corpore humano inclusam, quæ tandem soluta atque libera corporis contagio, in æterna secula permanens sit? Num æque ac de seipsis, de aliis etiam hoc sentient animantibus? An vero ipsis erit persuasum, unumquemque hominum anima esse præditum incorporea & immortalis; aliorum autem omnium animantium corporeas esse animas & caducas? Nihil quidem tale, vel ex conscientia, vel ex sensibus haurire poterunt; nec rationibus a rerum natura petitis, hæc talia dogmata concludere.

Perspicuum est & plane constat, hominem solitarium cum alio nemine adhuc sociatum, alteram esse post hanc vitam, divinare non posse; quippe qui, se moriturum, compagibus corporis dissolutis, nulla dum doctus experientia, suspicari minime possit. Primi igitur illi homines, quos in lucem editos esse fingimus, ab omnibus ideis vacuos atque nudos, solisque suis instructos facultatibus, se ex hac in aliam esse vitam migraturos, non ante suspicari possunt, quam ex sociis aliquos jam morte viderint deletos; quod non ante annos peractos, forsitan centum,
aut

aut plures, post ipsos natos eveniret. Ex mortuis autem sociis, quo tandem pacto cognitum erit & exploratum, mortem non esse interitum omnia tollentem atque delentem, sed quandam quasi migrationem commutationemque vitæ, quæ ipsis etiam in cælum dux tandem sit futura? Profecto qui animos corpore solutos, apertos atque simplices, nulla re adjuncta, cogitatione fingere aut exprimere non possunt; illi, sibi istiusmodi res existere, quæ ipsorum intelligentiæ aciem et notionem omnino fugiant, nunquam in animum inducent.

Mihi igitur est persuasissimum, primos illos quos finximus, homines nulla doctrina instructos adventitia, nunquam posse solos per se, nihil adjuvante alio, animarum naturam, earumque immortalitatem, cognitam & perspectam habere.

Si quis demonstrare receperit, immortalitatem animi apud omnes fuisse gentes satis cognitam doctrinam, non equidem inficias ibo. Perdiscere tantum cupio, quibus e fontibus hancce sibi olim hauserint homines cognitionem? Si rationibus in rerum natura fundatis, & ab ea profectis, sibi persuadebant animam esse immortalem; nos etiam homines, eisdem rationibus in medium allatis, eandem veritatem consequi poterimus. Unde autem, *Collegæ Doctissimi*, depromendæ erunt illæ rationes, quibus homines antiqui ad immortalitatem animi percipiendam sunt deducti? Si apud ullos, certe apud philo-

sophos ejusmodi reperiemus rationes. Sed eorum, qui hanc amplexi sunt sententiam, antiquissimi, nullam sententiæ suæ reddebant rationem (1). Ad *Platonem* igitur, si vobis placet, adeamus omnium philosophorum longe principem; & ille nos doceat, quibus rationibus animi æternitatem perspiciamus: Illum enim ferunt, primum de animorum æternitate non solum sensitisse idem, quod *Pythagoras*, sed rationem etiam attulisse.

In *Platonis Phædro* *Socrates* inducitur, animum esse immortalem hac demonstrans ratione: 'Quod, inquit ille (2), semper movetur, id æternum

(1) Sed redeo ad antiquos. Rationem illi sententiæ suæ non fere reddebant, nisi quid erat numeris, aut descriptionibus explicandum. *Platonem* ferunt, ut *Pythagoreos* cognosceret, in *Italiam* venisse, & in ea cum aliis multis, tum *Architam*, *Timæum*que cognovisse, & dedicisse *Pythagorea* omnia: Primumque de animorum æternitate non solum sensitisse idem, quod *Pythagoras*, sed rationem etiam attulisse. *Cic. Tusc. Quæst. Lib. 1.*

(2) Πᾶσα ψυχὴ ἀθάνατος. τὸ γὰρ αἰετίνον, ἀθάνατον· τὸ δὲ ἄλλο κινεῖν, καὶ ὑπὲρ ἄλλου κινεῖσθαι, παύσαν ἔχει κινήσεως, παύσαν ἔχει ζωῆς. μόνον δὲ τὸ αὐτὸ κινεῖν, ὅτε ἐκ ἀπαλείπου ἑαυτὸ ὑποτε λήγει κινεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσα κινεῖται, τὸ πᾶν καὶ ἀρχὴ κινήσεως· ἀρχὴ δὲ αἰετίνον. Ἐξ ἀρχῆς γὰρ ἀνάγκη πᾶν τὸ γινόμενον γίνεσθαι, αὐτὴν δὲ αὐτὴ ἔξ ἐνός. εἰ γὰρ ἐκ τε ἀρχῆς γίγνεται, καὶ ἀνὲξ ἀρχῆς γίγνεται, ἐπειδὴ δὲ αἰετίνον ὅτι, καὶ ἀδιάφορον αὐτὸ ἀναγκὴ ἐστίν. ἀρχῆς γὰρ δὴ ἀπολείπει, ὅτε αὐτὴ ποτε ἐκ τε, ὅτε ἄλλο ἔξ ἐκείνης γίγνεται. εἴτερ ἔξ ἀρχῆς εἴτε τὰ πάντα γίγνεται, ὅτε δὲ κινήσεως καὶ ἀρχῆς, τὸ αὐτὸ κινεῖν. τὸ δὲ ἔστι ἀπαλλυτὸν, ὅτε γίγνεται δυνατὸν ἢ πάντα τε ἐξενόν, πᾶσαν τε γῆν συμπεσεύσαι εἶναι, καὶ μήποτε αὐτὴς ἔχειν εἶναι ὅτι κινεῖσθαι γίγνεται. ἀθανάτου δὲ

6 ternum est. Quod autem motum affert ali-
 6 cui, quodque ipsum agitur aliunde, quando
 6 finem habet motus, vivendi quoque finem ha-
 6 beat necesse est. Solum igitur quod seipsum
 6 movet, quia nunquam deseritur a se, nunquam
 6 ne moveri quidem desinit; quin cæteris quæ
 6 moventur, hic fons, hoc principium moven-
 6 di. Principii autem nulla est origo; nam ex
 6 principio oriuntur omnia: ipsum autem nulla
 6 ex re alia nasci potest: nec enim esset id prin-
 6 cipium, quod gigneretur aliunde. Quod si
 6 nunquam oritur, nec occidit quidem unquam.
 6 Nam principium extinctum, nec ipsum ab a-
 6 lio renascetur, nec a se aliunde creabit; si
 6 quidem necesse est a principio oriri omnia:
 6 ita fit, ut motus principium ex eo sit, quod ip-
 6 sum a se movetur: id autem nec nasci potest,
 6 nec mori: vel concidat omne cælum, omni-
 6 que natura consistat necesse est, nec vim ul-
 6 lam nanciscatur, qua primo impulsu movea-
 6 tur. Cum pateat igitur, æternum id esse,
 6 quod seipsum moveat, quis est qui hanc na-
 6 turam animis esse tributam neget? Inanimum
 6 est enim omne, quod pulsu agitur externo.
 6 Quod autem est animatum, id motu cietur in-
 6 teriore,

παρασώφει τὴν ὑπὸ ἑαυτῆς κινουμένην, ψυχῆς ἑστίαν τε καὶ λόγον
 τῆτο αὐτὸ πρὸς λέγων ἐκ αἰσχυρῆς. πᾶν γὰρ σῶμα ὃ μὴ ἔχει
 αὐτὸ κινῆσαι, ἀψυχόν. ὃ δὲ ἐνδοθεὶς αὐτὸ ἔχει αὐτῆς, ἐμψυ-
 χόν. ὡς ταύτης ἔστι φύσις ψυχῆς. εἰ δ' ἔστι τῆτο ἕως ἔχον,
 μὴ ἀλλὰ πρὸς τὸ αὐτὸ αὐτὸ κινῆσαι, ἢ ψυχὴν. ἔξ ἀνάγκης ἀγένη-
 τὸν τε καὶ ἀθάνατον ψυχὴν αὖ εἴη. οὗτοι μὲν ἐν ἀθανασίᾳ αὐτῆς
 ἱκανῶς. Plat. Phædr.

‘teriore, & suo. Nam hæc est propria natura
 ‘animi, atque vis: quæ si est una ex omnibus,
 ‘quæ seipsam semper moveat; neque nata cer-
 ‘te est, & æterna est.’ Hac jam ratione animi
 immortalitatem *Socrates* demonstrare volebat.
Ciceroni quidem ratio hæc maxime probatur:
 ‘Licet concurrant, ait *Cicero* (1), plebei om-
 ‘nes philosophi, (sic enim ii, qui a *Platone*,
 ‘& *Socrate*, & ab illa familia dissident, appel-
 ‘landi videntur) non modo nihil unquam tam
 ‘elegantè explicabunt, sed ne hoc quidem ip-
 ‘sum quam subtiliter conclusum, intelligent.’

Jam vero, *Collegæ mei Doctissimi*, bona cum
 vestra venia, vos interrogare velim; quamnam
 philosophorum sectam aut familiam sequamini?
 Vereor quidem, ne *Cicerone* judice, magno sa-
 ne philosopho, vos viri eruditi in plebeiis philo-
 sophis numerandi sitis. Etenim persuasum ha-
 beo, inter vos omnes satis constare, hoc *Socra-
 tis* argumento, non animi humani, sed Supremi,
 i. e. Dei, æternitatem tantum constitui: animam
 namque humanam, nunquam fuisse ortam, sed
 ab omni extitisse æternitate, primamque rerum
 esse causam, nostrum nemini ulla unquam po-
 terit ratione persuaderi. Nondum igitur nobis
Socrates exposuit, quam convenientia & con-
 junctione rerum adducti, ad animi immortali-
 tatem cognoscendam perveniamus.

Alias

(2) *Tuscul. Quæst. Lib. 1.*

Alias equidem profert *Socrates* rationes, ad immortalitatem animi explicandam; sed hic singulas proponere non licet; uno solummodo exemplo, quod præter alia omnia, animi immortalitatis patefactionem polliceri videtur, fidem vobis faciam, non alibi felicius rem *Socratem* confecisse.

In *Platonis Phædone* sibi proponit demonstrandum, naturam animi esse simplicem, neque habere quidquam admixtum, dispar sui atque dissimile, ac propterea esse immortalem. Ex hac utique ratione rem fore confectam merito speres. Videamus igitur num in natura animi simplici ac individua explicanda, fatis illi ex sententia successerit.

Primum igitur, Illæ naturæ, quæ uniusmodi semper sunt & sui similes, ab omni concretione omnino sunt vacuæ; quæ vero admixtæ sunt atque concretæ, mutabiles etiam sunt atque variæ. Si ergo nobis exploratum fuerit, quænam naturæ mutabiles sunt, multiplices atque variæ; cognitum etiam habebimus, quænam sunt coagmentatæ ac dividuæ. Jam vero perspicuum est, naturas omnes varias ac mutabiles, cerni posse, aut alio sensu percipi: eas autem, quæ simplices sunt & uniusmodi, ratione sola & cogitatione comprehendendi, nec cerni posse. Quum igitur animus cerni nequeat, & ideo in rebus sit immutabilibus, ex eo conficitur, eum ex pluribus

pluribus naturis non concretum esse & copula-
tum, sed esse simplicem ac individuum. De-
inde, animus, cum corporis sensibus est sub-
jectus, ad ea rapitur quæ mutabilia sunt, eis-
que inhaerens, errat, perturbatur, & quasi e-
brius vacillat: cum vero ea confectatur, in qui-
bus corporis sensibus non illi opus est, ad ea
se confert, quæ pura sunt, immutabilia, ac æ-
terna; atque in eis, quamdiu sui juris est, tan-
quam sibi cognatis, est infixus: & tum quidem
ab omni liberatur errore, & quippe quod cum
immutabili consociatus est, ipse semper est uni-
usmodi. Hanc autem animi affectionem, sa-
pientiam vocamus aut prudentiam. Quum i-
gitur naturis eis, quæ uniusmodi semper sunt
& sui similes, animus similior fit, quam aliis
ullis; ipsum simplicem esse, & ex nulla alia na-
tura concretum, plane constat. Denique natu-
ra jubet, corpus quidem servire, animum au-
tem imperare; cum itaque in hoc, naturæ di-
vinæ similis sit animus, perspicuum est, in eo
nihil mixtum esse aut concretum. Ex hisce
igitur omnibus satis cognitum habemus, a-
nimum esse indissolubilem, *vel ad quiddam in-*
dissolubile quam proxime accedere, ac propterea
esse immortalem (1).

Hoc

(1) ————— Σκόπει δὲ (ἴσον) ὁ Κρίσις, εἰ ἐν
πάντων ὅς ἐστιν αἰσθητῶν τὰδε ἡμῶν ἑυμεταίνας· τὸ μὲν δεινὸν καὶ ἀ-
δυνάτω καὶ νεκρῷ καὶ μακροχρόνῳ, καὶ ἀθάνατον, καὶ αἰεὶ ὁσπύτως
καὶ ἂν ταῦτα ἔχοντες ἑαυτοὺς, ὁμοιωτάτων ὅς ἐστιν ψυχῶν. τὰ δὲ ἀνθρώπων
καὶ θεῶν καὶ ἀνοήτων καὶ πολυειδῶν καὶ διαλυτῶν, καὶ μηδέποτε καὶ
τὰ αὐτὰ ἔχοντες ἑαυτοὺς, ὁμοιωτάτων αὐτῶν ὅς ἐστιν σώμα. ἔχοντες π

Hoc modo probat *Socrates*, animum naturæ esse simplicem ac individuum, proinde dissolvi aut dissipari non posse, sed in æternum esse duraturum. Atque in hac ratione proponenda, cum omnium sit validissima, quæ ad immortalitatem animi explicandam adferuntur, vobis, ut opinor, fidem feci, philosophorum parentem & quidem principem, nondum nobis ante oculos animi immortalitatem posuisse.

Hujusmodi, inquam, rationibus, immortalitatem animi apud amicos sibi *Socrates* suscepit demonstrandam. Ad omnem autem hominem cordatum provoco, vos etiam viros eruditos appello: Ecquis est hominum mortalium, animi immortalitatis ignarus, inscius, atque rudis, nec ad eam percipiendam, nisi convenientia, conjunctione, & continuatione rerum deducendus; qui ejusmodi instructus rationibus, eam cognitam habere poterit & judicatam? Quocunque demum modo sibi persuadebat *Socrates*, animum æternum esse & immortalem, certe planum est, hoc illi non fuisse exploratum, rerum naturas indaganti, indeque quid verum sit depromenti. Videor mihi videre hominem, qui nulla indagatione sua, sed casu & fortuna veritatem aliquam offendit, ac ne ludibrio aliis sit & despicui,

C

catui,

ὅτι ταῦτα ἄλλο λέγειν, ὃ φίλε Κρίσης, ὡς ἐχ' ἐγὼ εἶχαι;
Οὐκ ἐχούμην. Τί ἐν ταύτων ἔως ἐχόντων, ἀρ' ἐχ' σωματι καὶ
τὰ πρὸ διαλύσεως περὶ σῆμα, ψυχὴ δὲ αὐτὸ τὸ πρὸ πάντων ἀδιαλύτων
ἔστι, ἢ Εἴητις τι τότ' ἔστι;

carui, quod rem in iudicata affirmet, omni mente, & cogitatione, curaque versatur, ut quemadmodum ea dicatur, aut cur ita se habeat, incassum ostendat.

Equidem confitetur *Socrates*, animi immortalitatem, si quis in eam, considerationem suam intenderit, magna involutam esse obscuritate, & perdifficiles habere explicatus (1). Arduæ tamen res & obscuræ, si modo captus sint hominum, non dubium est, quin explicari, firmisque rationibus omni possint homini persuaderi. Nondum vero *Socrates* immortalitatem animi eis liberavit difficultatibus, quibus irretita tenebatur, nec ex tenebris erutam, in hominum conspectu collocavit. Aperte sane & ingenue fatebatur *Simmias* apud *Platonem* (2), vel propter magnitudinem rerum ac difficultatem, vel propter animi humani imbecillitatem, sibi *Socratis* rationibus de animi immortalitate nondum esse persuasum; nec adhuc posse aliter sentire, quam ipse alias, & alii plurimi sentiebant; animum, nimirum, nihil aliud esse nisi harmoniam, aut quasi concentum, ex intentione corporis nascentem,

(1) Τί, ἔφη, ὑμῶν τὰ λεχθέντα μὴν μὴ δοκεῖ ἐνδεῶς λέγεσθαι; πολλὰς γὰρ εἴη ἔχει ὑποψίας καὶ ἀντιφάσεις, εἴη δὲ καὶ αὐτὰ μέλλει ἰκανῶς διεξιέναι. Plat. in Phædon.

(2) Ἀλλὰ μὲν (ἢ δὲ ὁ Σιμμίας) ὅτι αὐτὸς ἔχω ἔτι ὅπου ἀπιστῶ, ἐκ γὰρ τῆς λεγομένης. ὑπὸ μάλιστα τῶν μεγάλων πάλιν ὅτι λόγοι εἰσὶν, καὶ τὴν ἀνθρώπινον ἀδένειαν ἀπιστῶν. ἀναγκάζομαι ἀπιστῶν ἔτι ἔχει παρ' ἐμαυτῷ πάλιν τῆς εἰρημένης. Id. ibid.

tem, qui, mortuo corpore, statim dissipatur & evanescat.

Ex hoc igitur argumento nihil aliud mihi videtur *Socrates* promeruisse, nisi omnium hominum erga se benevolentiam; qui tot attulit ra-

C rationes

Εμοὶ γὰρ, ὦ Σώκρατες, ἐπειδὴ καὶ πρὸς ἑμαυτὸν καὶ πρὸς τὸνδε σκοπὸν τὰ εἰρημένα, καὶ πάνυ φαίνεται ἰκανῶς εἰρηδῆς. Καὶ ὁ Σωκράτης, ἴσως γὰρ, ἔφη, ὦ παῖρ, ἀληθῆς σοὶ φαίνεται. ἀλλὰ λέγε ὅπῃ δὴ ἔχῃ ἰκανῶς. Ταύτην ἔμοιγε, ἢ δὴ δὲ, ἦδη καὶ οὐκ ἀρμονίας ἀνπερ καὶ λύρας τε καὶ χορδῶν πρὸς αὐτὸν πρὸς λόγον εἶποι. ὡς ἢ μὲν ἀρμονία ἀρετῶν πρὸς καὶ σώματος, καὶ πάγκαλόν πρὸς καὶ θεῶν ὅτι ἐν τῇ ἡμετέρῃ λύρᾳ αὐτῇ δὲ ἢ λύρα καὶ αἱ χορδαὶ σώμα τε καὶ σωματοειδῆ. καὶ σύνδετα τε καὶ γένηται, καὶ ὅτι τὰ δυνάμεις συγγενῆ. — καὶ γὰρ ἔν, ὦ Σώκρατες, οἶμαι ἔχω καὶ αὐτὸν σε γὰρ ἐντεθυμῆδης, ὅπῃ τοῦτο πρὸς μάλα ὑπολαμβάνομαι πρὸς ψυχὴν εἶναι, ὡς περ ἐντεταμένους τὰ σώματος ἡμῶν καὶ συνηχούμενους ὑπὸ δεξιᾶ καὶ ψυχρῆ, καὶ ξηρῆ καὶ ὑγρῆ. καὶ τοιούτων πρὸς κραδίον εἶναι, καὶ ἀρμονίαν αὐτῶν τετῶν πρὸς ψυχὴν ἡμῶν, ἐπειδὴ ταῦτα καλῶς καὶ μετρίως κραδίον πρὸς ἀλλήλας εἰ ἔν τυχάνῃ ἢ ψυχῇ ἔσται ἀρμονία τίς, δῆλον ὅπῃ ὅταν χαλαρῇ τὸ σῶμα ἡμῶν ἀμέτρου, ἢ ὅπῃ τῇ ὑπὸ νόσων καὶ ἀλλων κακῶν, πρὸς μὲν ψυχὴν ἀνάγκη ἐνδοῦς ὑπέρχει ἀπολωλέναι (καίπερ ἔσαν δεσποτάτην) ὡς περ καὶ αἱ ἀλλαι ἀρμονίαι, αἱ τ' ἐν τοῖς φθογγοῖς καὶ ἐν τοῖς ἁπλοῖς δυνάμεων ἔργοις πᾶσι. Id. ibid.

In eadem erat opinione Echecrates: Νῦν καὶ Θεός, ὦ Φαίδων, συγγνώμην γὰρ ἔχω ὑμῖν. καὶ γὰρ αὐτὸν με νῦν ἀκέουσιντα σε τοῦτόν πρὸς λέγειν πρὸς ἑμαυτὸν ἐπέρχεται. Τίμι ἐν ἐπὶ πρὸς σῶμα λόγῳ; ὁ γὰρ σφόδρα πιθανός ἐν, ὅν ὁ Σωκράτης ἔλεγε λόγον, νῦν εἰς ἀκρίβειαν καταπίπτει. θαυμάσιος γὰρ με ὁ λόγος ἔπος ἀνπλαμβάνει, καὶ νῦν καὶ αἰ, τὸ ἀρμονίαν πρὸς ἡμῶν εἶναι πρὸς ψυχὴν. Id. ibid.

Aristoxenus, musicus, idemque philosophus, intentionem ipsius corporis quandam, velut in cantu, & fidibus, quæ harmonia dicitur: sic ex corporis totius natura, & figura, varios motus cieri, tanquam in cantu sonos. Hic ab artificio suo non recessit, & tamen dixit aliquid, quod ipsum quale esset, erat musico ante & dictum, & explanatum a Platone. Cic. Tuscul. Quæst. Lib. 1.

tionēs ad animi æternitatem explicandam, ut velle cæteris, sibi certe persuasisse videatur. Sæpius *Platonis* eum librum, qui est de animo, diligenter evolverat *Cicero*: 'Sed nescio quomodo ait (1); dum lego assentior; cum posui librum, & mecum ipse de immortalitate animorum cæpi cogitare, assensio omnis illa elabitur.' Nec mirum sane; quicquid enim omni splendore eloquentiæ, omnique varietate imaginum pulcherrimarum decoratur, & concinne dictum, tandem argute concluditur; facili negotio hominis assensionem captat, & furatur: Cum vero ornamentis orationis neglectis, ad animi notiones totos nos conferimus, & rem ipsam per se, nudam & apertam perspicere volumus, nihil nobis in mente relinquitur, nec habemus tandem in quo conquiescamus.

Mihi igitur liceat pro certo habere, philosophos omnes antiquos, qui animum immortalem esse sentiebant, hanc veritatem, rerum naturam pervestigando, non esse consecutos, nec ullis omnino rationibus ab ea profectis. Ex quo facile intelligitur, quid causæ sit, cur philosophi illi antiqui, in animi immortalitate tam frequenter hæsitent atque dubitent (2).

Jam

(1) *Tuscul. Quæst. Lib. 1.*

(2) Εἰ μὲν ἔπος ἔχει πάντα, ὥσπερ ἐγὼ ὀίμαι, καὶ ἡ ψυχὴ καταλείπει τὸ σῶμα, καὶ τὴν εὐαὶν ψυχὴν καταδεδέμενοι, ποιεῖτε ὅτι ἐγὼ δέωμαι· εἰ δὲ μὴ ἔπος, ἀλλὰ μένεται ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι.

Jam vero, si nemo philosophus antiquus, qui animum esse immortalem docebat, ad hanc perductus est sententiam, ex certa quadam convenientia & conjunctione rerum; nobis quidem nunquam persuadebitur, primos homines nulla omnino doctrina institutos, rerum omnium rudes & ignaros, satis peritos fuisse ac idoneos ad immortalitatem animi indagandam, patefaciendam, & proferendam. Veterum certe philosophorum optimi etiam & clarissimi, animi immortalitatem, non suæ veri inquisitioni, aut rerum

μίαη συναποδνήσκει, ἀλλὰ Θεός γε τὴν αἰεὶ ὄντα, κλ. Xenoph. de Intt. Cyr. Lib. 8.

Ἐννοήσωμεν δὲ καὶ τῆδε, ὡς πολλὰ ἐλπίς ὅτιν ἀγαθὸν αὐτὸ εἴη. Διοὶν γὰρ θάτερον ὅτι τὸ τεθνάναι. ἢ γὰρ οἶον μὴδὲν εἶναι, μὴδ' αἰδησιν μηδεμίαν μηδενὸς ἔχειν τὸν τεθνεῶτα, ἢ, καὶ τὰ λεγόμενα, μεταβολὴ πρὸς τυγχάνει ἕστα καὶ μετοίκησης τῆς ψυχῆς, τῆς τούτου τῆς ἐνδεδεμένης εἰς ἄλλον τόπον. — Τὰ τε γὰρ ἄλλα ἐνθάδε μονέστεροι εἰσιν οἱ ἐκεῖ ἢ ἐνθάδε, καὶ ἡδὴ τὸν λοιπὸν χρόνον ἀθανάτοί εἰσιν, εἴπερ γε τὰ λεγόμενα ἀληθῆ ἔσιν. — ἀλλὰ γὰρ ἡδὴ ὥρα ἀπέναι, ἐμοὶ μὲν, ἀποθανεμένῳ, ὑμῖν δὲ, βιωσόμενοις. ὁπότεροι δὲ ἡμῶν ἔρχονται ὅτι ἀμείνον ἡμέτερον, ἀδηλοῦ παντὶ πλὴν ἢ τῷ Θεῷ. Plat. in Apol. Socr.

Sed quæ sunt ea, quæ dicis te majora molire? M. Ut doceam, si possim, non modo malum non esse, sed bonum etiam esse mortem. — Nec tamen quasi Pythius Apollo, certa ut sint, & fixa, quæ dixerō: sed ut homunculus unus e multis, probabilis conjectura sequens. Ultra enim quo progrediar, quam ut verisimilia videam, non habeo. — Sunt enim qui discessum animi a corpore putent esse mortem: sunt qui nullum censeant fieri discessum; sed una animum, & corpus occidere; animumque cum corpore extingui. Qui discedere animum censent, alii statim dissipari, alii diu permanere, alii semper. — Harum sententiarum quæ vera sit, Deus aliquis viderit: quæ verisimillima, magna quæstio est. Cic. Tuscul. Quæst. Lib. 1.

rerum occultarum investigationi, sed traditioni, totam acceptam referebant (1).

Animi

(1) Ουτε γὰρ πίφικεν ἀθάνατος ἡμῶν ἐδάς· ἐτ' εἰ τῷ ζυμ-
βαίνῃ, γένοιτο αὖ ἐνδαίμων, ὥς δοκεῖ τοῖς πολλοῖς· λαχὼν γὰρ καὶ
ἀνελκὸν ἐδὲν λόγῳ ἀξίον ὄναι τοῖς ἀνύχοις· ἀλλ' ἢ καὶ σώματος
ἔση ψυχῇ τὸ το ζυμβήσε) ἐκείνη, ἢ κεχρησμένη· περὶ δὲ δὲ
ἔτι αὖτε καὶ τοῖς ΠΑΛΑΙΟΙΣ τε καὶ ἱεροῖς λόγοις, οἱ δὲ δὲ
μνηύουσι ἡμῖν ἀθάνατον ψυχὴν εἶναι. Διακρίνεται ἡ ψυχὴ καὶ πίνει
τὰς μέγιστας πικρίας, ὅταν τις ἀπαλλαχθῇ τῷ σώματος. Plat.
Epist. 7.

Expone igitur, nisi molestum est, primum animos, si po-
tes, remanere post mortem; tum, si minus id obtinebis,
(est enim arduum) docebis carere omni malo mortem. —

A. Auctoribus quidem ad istam sententiam, quamvis obtineri,
ut optimis possumus: quod in omnibus causis & debet, &
solet valere plurimum: et primum quidem omni antiquitate:
quæ quo propius aberat ab ortu, & divina progenie, hoc me-
lius ea fortasse, quæ erant vera cernebat. Itaque unum illud
erat insitum priscis illis, quos Cascos appellat Ennius, esse in
morte sensum, neque excessu vitæ, sic deleri hominem, ut fundi-
tus interiret. — Sed qui nondum ea, quæ multis
post annis tractari cepissent, physica didicissent, tantum sibi
persuaserant, quantum natura admonente cognoverant: ra-
tiones, & causas rerum non tenebant: visis quibusdam sæpe
movebantur, hisque maxime nocturnis, ut viderentur illi, qui
vita excefferant, vivere. Cic. Tuscul. Quæst. Lib. 1.

Ἐνιοὶ δὲ καὶ αὐτὸν (Θαλῆν) πρῶτον εἰπεῖν φασὶν ἀθάνατος
τὰς ψυχὰς. Diog. Laert. in Thal. Πρῶτον τε φασὶν τῆτον
(Πυθαγόραν) ἀποφῆναι τὴν ψυχὴν κύκλον ἀνάγκης ἀμείβεσθαι,
ἀλλὰ τε ἀλλοῖς ἐν δὲ αὐτῷ ζῶσι. Id. in Pythag.

Sed, quod literis extet, Pherecydes Syrus primum dixit,
animos hominum esse sempiternos. Hanc opinionem disci-
pulus ejus Pythagoras maxime confirmavit. Cic. Tuscul.
Quæst. Lib. 1.

Πρῶτοι δὲ καὶ τόνδε τὸν λόγον Ἀργυπῆλοι εἰσι εἰπόντες, ὡς
ἀνθρώπου ψυχὴ ἀθάνατος ὄναι. τὸ σώματος δὲ μετασθιζόντες, ἐς
ἄλλο ζῶον αἰεὶ γινόμενον ἐσδύεσθαι. ἐπειδὴ δὲ ἀπέλθῃ πάντα τὰ
χρεατὰ, καὶ διαλίσσεται, καὶ πάλιν, αὖτις ἐς ἀνθρώπου σώμα γι-
νομένην ἐσδύειν. τὴν περὶ αὐτῆς δὲ αὐτῇ γινώσκουσα ἐν πρὶς χηλοῖ-
σι.

Animi igitur immortalitas, unum est caput religionis naturalis gravissimum, quod homines per se, nudis suis ornati viribus, nihil adjuvante alio, assequi non possunt.

Fateor quidem, quod præter rationes supra prolatas, aliæ etiam ex perfectionibus summi Numinis, ejusque providentia depromantur, ad animi immortalitatem confirmandam: Quum vero illæ omnes in hoc nituntur fundamento, quod *Deus sit, resque curet humanas*; nemini eis animi poterit persuaderi immortalitas, nisi prius fuerit cognitum, *Deum esse, rebusque humanis consulere*.

Ad id igitur, quod secundo loco propositum erat, progrediamur; ut perscrutemur num hominum genus, quam habere oportet cognitionem summi Numinis, eam sibi acquirere possit. Atque ut hunc locum diligentius tractemus, hic etiam, uti supra, homines cogitatione fingantur, qui in lucem editi, solis suis viribus sint instructi; & ab omnibus ideis plane vacui atque nudi, in cognitione rerum persequenda, inventioni suæ relinquantur.

Homines jam, hunc in modum constituti, quemadmodum ipsi sibi conscii sunt, omnes suos

α ἔτι. τότε πρὸ λόγου εἰσι οἱ Ἕλλήνων ἐχέσαντο. οἱ μὲν πρότερον, οἱ δὲ ὕστερον, ὡς ἰδίῳ αὐτοῦ εἶναι ἦν ἐξ αἰδῆς τὰ ὀνόματα ἔγραφον. Herodot. in Euterp.

os motus esse voluntarios, *i. e.* ejusmodi naturæ, ut in ipsorum sint potestate, ipsisque pareant; ita etiam judicabunt de rebus aliis omnibus quæ moveri cernuntur, quasque pulsu externo non cernunt agitari. Hoc certe facient judicium de omnibus quibuscunque bestiis, sive nantes, sive volucres sint, serpentes, aut gradientes: idem quoque forsitan habebunt judicium de ventis & procellis, fluviis ac maribus (1): mihi autem dubium non est, quin illis fuerit persuasissimum, corpora omnia cœlestia esse animantia, suæque vi & natura moveri. *O rem ridiculam! corpora inanima impulsu cieri interiore & suo! quid absurdius dici aut existimari potest?* — Nobis equidem, quibus exploratum est, astra omnia ab omni vita penitus esse vacua, hoc per-ridiculum videri poterit. Quid aliud autem statuet homo, rerum omnium rudis & ignarus, nulla doctrina, nullis institutus disciplinis? Omnino conscius est suis motibus, seque sua sponte moveri: illi etiam obversantur homines atque bestię, varios motus peragentes, nullusque dubitat quin suapte vi & natura, non aliunde, om-
nes

(1) Quod si nubes retuleris in Deos, referendæ certe erunt tempestates, quæ populi R. ritibus consecratæ sunt. Ergo imbres, nimbi, procellæ, turbines, sunt Dii putandi. Nostri quidem duces mare ingredienti, immolare hostiam fluctibus consueverunt. — Terra ipsa Dea est, & ita habetur, quæ est enim alia Tellus? Sin terra: mare etiam; quem Neptunum esse dicebas: ergo & flumina & fontes. Itaque & fontis delubrum Marso ex Corsica dedicavit: et in augurum precatione Tibirinum, Spinonem, Anemonem, Nodinum, alia propinquorum fluminum nomina videmus. Cic. de Nat. Deor. Lib. 3.

nes agitentur: Quid vero illi obstabit aut officiet, quo minus alias omnes judicet naturas, maximeque cœlestes, quæ motu aliquo cientur, vi sua & voluntate moveri, quamdiu ignorat earum motiones ex alieno impulsu oriri?

Hominum quidem genus omne, adeo quasi natura, propensum esse videtur, ad ejusmodi opiniones, ut veterum nulli, etsi doctrina exquisita, summiſque ingenii philosophi, ab istiusmodi præjudiciis, aut quasi anticipationibus, se vindicare unquam valuerint: sed solem, lunam, naturasque reliquas cœlestes, animantes esse sua sponte mobiles, semper prædicaverint: atque adeo Judæi etiam, summo Numine derelicto, exercitus cœlorum coluerint, eorumque reginæ popana adoleverint. Non itaque dubium est, quin homines nulla imbuti doctrina, omnia quæ moventur, quæque non cernunt aliunde agitari, pro animantibus habituri sint.

Quemadmodum autem homo, qui intelligit incolumitatem suam & salutem ab aliis pendere hominibus, expertus etiam intelliget, se sociorum posse iras placare, eorumque sibi conciliare benevolentiam, precibus, donis, venerando, supplicando, & similibus: ita quoque perspecto, vitæ commoda & utilitates, a ventis, procellis, naturisque cœlestibus, pendere; iisdem plane modis earum iras lenire studebit, earumque gratiam aucupari & favorem; nisi quod amplioribus obsequiis eas persequetur, quod nulla illi

in rerum universitate obversantur animantia quæ hominum generi magis prodesse aut obesse possint. Sic homines per se, nulla exculti doctrina, de rebus sentient, opinor, & judicabunt. Nihil autem interest, quo nomine appellentur naturæ illæ; quas homines hujusmodi obsequiis prosequuntur, quæque præter alias omnes, summis afficiuntur honoribus. Vocentur Dii, aut quodlibet aliud, omnino palam est, eas homines tantummodo observare tanquam naturas animantes, sibi multis partibus antecellentes, hujusque vitæ commoda & utilitates administrantes; sed nullam interea notionem habere earum virtutum aut perfectionum, quibus constat natura divina, quasque nos ad ipsam pertinere, certo scimus.

Nam qui sodes isti assequi possent cognitionem summi Numinis? Poteruntne homines omnino rudes, indocti prorsus & impoliti, a consuetudine oculorum, aliorumque sensuum, se totos abducere, mentemque infinitam cogitatione comprehendere; quæ omnibus virtutibus perfecta & expleta, tanti hujus operis est molitrix, effectrix, & gubernatrix; quæ omnia omnium hominum cogitata atque facta accurate spectat & considerat; quæ de animis nostris in vita futura judicium habebit, eorumque singulos pro meritis suis in æternum remunerabit? Qui nullam habere possunt notionem animi humani corpore liberati; poterunt illi cogitatione sibi fingere mentem perfecte & absolute infinitam, primam rerum omnium

nium causam, cuius vi & intelligentia, omnia quæ existunt, designata erant & confecta? Qui solem, lunam, & reliqua sidera, magna putant esse animantia, sibi que videntur experti intelligere, res suas ab eorum vi & ratione pendere; losne credis, ab hisce naturis animos suos revocantes, mentem conquirituros esse infinitam & incorpoream, in cuius potentia & sapientia suam possint meliore jure collocare fiduciam, cujusque a bonitate omnia bona, omnemque expectent salutem? Ego certe nulla conjectura assequi possum, qua ratione homines nullis instructi disciplinis, ab omni doctrina plane nudi, animo suo, a sensibus penitus avvocato, mentem queant comprehendere infinitam, solis, lunæ, omniumque fidei conditricem, rectricemque, quæque hæc omnia ad voluntatem suam exequendam, tanquam machinas adhibet & instrumenta.

Si ex eo quod cecidit, de eventuro itidem judicare licet; plane quidem constat, fieri non posse, ut homines per se, nulla imbuti doctrina, ad mentem infinitam unquam valeant explorandam. Atque hoc quidem jure merito autumare videmur, cum ex philosophis antiquis pauci admodum, ullam mentis infinitæ, primi rerum authoris, notionem habuerint; verum omnes omnium disciplinarum philosophi, si Anaxagoram forsitan excipias, astra esse animantia asseveraverint. Hac in opinione erat Pythagoras,

ras (1), Plato, Zeno, denique alii omnes. Balbum tantum audiamus de hac re apud Ciceronem, omni ratione contendentem.

“Quare, inquit Balbus (2), cum solis ignis similis eorum ignium sit, qui sunt in corporibus animantium; solem quoque animantem esse

(1) Τὸν τε θεὸν τὴν γῆν ἄερα, ἄστειρον καὶ νοσερόν, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα θνητὰ τὸν δὲ ἀνωτάτω, ἀεικνήτων τε ἔθ, καὶ παρὸν, καὶ ὑμέ, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ ἀθάνατα, καὶ διὰ τὰς δέια. ἥλιόν τε καὶ σελήνην, καὶ τὰς ἀλλὰς ἀστέρας, ἔθ Θεός· ὅτι κρατεῖ τὸ τὸ θεῖον ἐν αὐτοῖς, ὅσπερ ὁ θεὸς ζῶνς ἄπεν. Diog. Laert. in Pythag.

Νομίζουσι δὲ οἱ πολλοὶ πάντα τὰ κατ' ἑσπερόν ταῦτα ἔθ ζῶν γενν. ὁ δὲ πᾶν χρόνον θάνατον γένος ἀστέων γινώσκοντες, σώματος καὶ πυχῆς καλλίστη, καὶ κατὰ τὴν ἐνδοκίμοιαν τὴν καὶ αἰετὸς, τοῖς δὲ ἀνθρώποις ἔχον τελευτήσαν ἔθ τὸ γέν ἔχειν ἄερα τε καὶ ἑσπερόν ταῦτα τὴν διαφοράν, ὅτι τὰ αὐτὰ αἰετὸς περὶ τὴν, διὰ τὸ βεβηλωμένον πάλαι περὶ τὴν, θαυμάσιον πᾶν χρόνον ὅπν, ἀλλ' ὁ καταβυλάδωμον, ἀνὴρ καὶ χέτω, τότε μὲν ἔτρε, ἄλλοτε δὲ ἄλλα περὶ τὴν, πλανᾶται τε καὶ μετακινεῖται. Plat. in Epinom. ὡς ἀγαθός, κατὰ τὴν ἀδύναμιν νῦν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, Ἕλληνες πάντες μεγάλων Θεῶν Ἡελίου τε ἄμα καὶ Σελήνης, φανερὰ αὐτὰ ἐδέχον τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἔθ, ἀλλ' ἅπλῃ ἄερα καὶ τῶν, ἐπὶ νομαζόντες πλανῆται αὐτὰ. Id. de Legib. Lib. 7.

De Platonis inconstantiā longum est dicere: qui in Timæo, patrem hujus mundi nominari negat posse; in legum autem libris, quid sit omnino Deus, inquiri oportere non censet. — Idem & in Timæo, & in legibus, & mundum Deum esse, & cælum & astra, & terram, & animos, & eos, quos majorum institutis accepimus: quæ & per se sunt falsa perspicue, & inter se vehementer repugnantia. Atque etiam Xenophon paucioribus verbis eadem fere peccat. Facit enim in iis, quæ a Socrate dicta retulit, Socratem disputantem, formam Dei quæri non oportere; eundemque & solem, & animum Deum dicere; et modo unum, tum autem plures Deos. Cic. de Nat. Deor. Lib. 1.

(2) Cic. de Nat. Deor. Lib. 2.

esse oportet, & quidem reliqua astra, quæ ori-
antur in ardore cœlesti, qui æther, vel cœlum
nominatur. Cum igitur aliorum animantium
ortus in terra sit, aliorum in aqua, in aere
aliorum; absurdum esse *Aristoteli* videtur, in
ea parte quæ sit ad gignenda animalia aptis-
sima, animal gigni nullum putare. Sidera
autem æthereum locum obtinent: qui quoni-
am tenuissimus est, & semper agitur, & vi-
get; necesse est, quod animal in eo gignatur;
idem quoque sensu acerrimo, & mobilitate
celerrima esse. Quare cum in æthere astra
gignantur, consentaneum est, in iis sensum
inesse, & intelligentiam. Ex quo efficitur,
in Deorum numero astra esse ducenda. Ete-
nim licet videre acutiora ingenia, & ad in-
telligendum aptiora eorum, qui terras inco-
lant eos, in quibus aer sit purus, ac tenuis,
quam illorum qui utantur crasso cœlo, atque
concreto. Quinetiam, cibo quo utare, interef-
se aliquid ad mentis aciem putant. Proba-
bile est igitur præstantem intelligentiam, in
sideribus esse, quæ & ætheream mundi partem
incolant, & marinis, terrenisque humoribus
longo intervallo extenuatis, alantur. Sensum
autem astrorum, atque intelligentiam maxi-
me declarat ordo eorum, atque constantia.
Nihil est enim, quod ratione & numero mo-
veri possit sine consilio; in quo nihil est teme-
rarium, nihil varium, nihil fortuitum. Or-
do autem siderum, & in omni æternitate con-
stantia, neque naturam significat; est enim
plena

plena rationis: neque fortunam, quæ amica
 varietati, constantiam respuit. Sequitur ergo,
 ut ipsa sponte, suo sensu, ac divinitate mo-
 veantur. Nec vero *Aristoteles* non laudandus
 in eo, quod omnia quæ moventur, aut na-
 tura moveri censuit, aut vi, aut voluntate: mo-
 veri autem solem, & lunam, & sidera omnia:
 quæ autem natura moverentur, hæc aut pon-
 dere deorsum, aut levitate in sublime ferri:
 quorum neutrum astris contingeret, propterea
 quod eorum motus in orbem circumferretur.
 Nec vero dici potest, vi quadam majore fieri,
 ut contra naturam astra moveantur; quæ e-
 nim potest major esse? Restat igitur, ut mo-
 tus astrorum sit voluntarius. Quæ qui videat,
 non indocte solum, verum etiam impie faci-
 ar, si Deos esse neget. Nec sane multum
 interest, utrum id neget, an eos omni procu-
 ratione atque actione privet: mihi enim qui
 nihil agit, esse omnino non videtur. Esse
 igitur Deos ita perspicuum est, ut id qui ne-
 get, vix eum sanæ mentis existimem. Hujus-
 modi argumentis sibi persuadebant philosophi
 astra esse animantia.

Si vero viri eruditi, omni disciplina, omni-
 que acie ingenii muniti, rem ipsam veritatem-
 que perscrutari non poterant, sed in magna ejus
 ignoratione perdurarunt; homines omnino rudes
 & nulla prorsus excultos doctrina, per se solos,
 nihil adjuvante alio, ad eam penitus perspicien-
 dam & explorandam valuisse, qua tandem rati-

one

one statui potest? Mihi ne ut dubitem quidem relinquitur, quin istiusmodi homines, non solum sidera pro animantibus habituri essent, sed ab eis quoque solis bona sua sperarent, ea sola metuerent, & revererentur; nunquam suspicaturi aliquam esse naturam incorpoream, omni expletam intelligentia, & virtute, quæ ipsa cerni nequeat, quamvis ejus sint omnia quæ cernuntur opera.

Quid dubitamus igitur affirmare, homines sibi solis relictos, nullaque informatos doctrina adventitia, nullam summi Numinis habituros esse cognitionem?

Verum quidem est, nonnullos fuisse philosophos antiquos, qui omnium rerum descriptionem & modum, mentis infinitæ vi ac ratione designari & confici volebant: Quam sententiam, si non *Thales Milesius* (1), certe *Anaxagoras* primus ex Græcis philosophis in medium protulit. Unde autem *Anaxagoras* hanc didicerit veritatem, (ob quam, quasi inauditam in omni memoria,

(1) Thales enim Melesius, qui primus de talibus rebus quæsit, aquam dixit esse initium rerum: Deum autem, eam mentem, quæ ex aqua cuncta fingeret.. — Anaxagoras primus omnium rerum descriptionem, & modum, mentis infinitæ vi ac ratione designari, & confici voluit. Cic. de Nat. Deor. Lib. 1.

Πρῶτος (Ἀναξαγόρας) τῇ ὕλῃ τὴν ὁρίσιν, ἀρχαίως ἔπειτα ἀνγελάματος. Πάντα χεῖματα ὑπὸ ὁμοῦ. εἴτα ὡς ἐλθὼν αὐτὰ δικόσμιον. παρὶ καὶ ὡς ἐπελήθη. Diog. Laert. in Anaxag.

moria, ipse *Mens* appellatus est) vobis declarare non possum: Illum vero ex rerum natura perspecta, eam sententiam haustam aliis propinasse, nulla conjectura ducti suspicari possumus. Hanc equidem veritatem ab *Anaxagora* acceptam, gaudens libensque amplexus est *Socrates*; ex eis autem quæ de *Anaxagora* *Socrates* affirmat, perspicuum satis est, eam nequaquam indaganti rerum causas *Anaxagora* obvenisse (1). Nec alius quidem ullus est philosophus antiquus, qui rerum causas, alias ex aliis aptas, & necessitate nexas perspicuendo, ad cognitionem primæ causæ, antea ignotæ, perductus esse videtur. Ex *Platonis Timæo* plane constat, magnum illum philosophum, qui quasi Deus quidam philosophorum habebatur, hanc nequaquam explorasse veritatem, rerum inter se coherentium seriem perscrutando.

Verbo dicam, philosophi veritatem hanc omnino non affecuti sunt, rerum naturam investigando; sed eam amplexi sunt, tanquam rem sibi a maioribus traditam. Quia non confide-

bas

(1) Ἀπὸ δὲ Δαμμάσῃς, ὡς ἐταίρε, ἐλπίδος ἀρχὴν φερέμενος, ἐπειδὴ περὶ αὐτὴν καὶ ἀναγινώσκων, ὁρῶ ἀνδρᾶ τινος μὴ τὸ εἶναι γινώσκον, ἐδὲ πᾶσι αἰτίας ἐπαυώμενον εἰς τὸ διακοσμεῖν τὰ πράγματα, ὅτε αὐτὸς δὲ καὶ αἰδέσθαι καὶ ὕδατα αἰπαύμενον, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ἄτοπα. καὶ μοι ἔδοξεν δημοτάτον πεπονθέναι ὥστε ἂν περὶ λέγων ὅτι Σωκράτης πάντα ὅσα περὶ αὐτῆς, νῦν παρὰ τῆς καὶ πάντα ὅτι χειρὸς λέγειν τὰς αἰτίας ἐκαστων ὧν περὶ αὐτῶν, λέγει τοῦ πρώτου μὲν ὅτι διὰ τὰυτὰ νῦν ἐνθάδε καὶ θύματα, ὅτι ξύγκειται μὲν τὸ νόμα ὅτι ὁσίων καὶ γένων. καλ. Plat. in Phæd.

bas, inquit *Cotta* apud *Ciceronem* (1), tam esse
 id perspicuum, quam tu velis, propterea mul-
 tis argumentis Deos esse docere voluisti. Mi-
 hi enim unum satis erat, ita nobis majores
 nostros tradidisse. Sed tu auctoritates omnes
 contemnis, ratione pugnas. Patere igitur, ra-
 tionem meam cum tua ratione contendere.
 Affers hæc omnia argumenta cur Dii sint:
 remque mea sententia minime dubiam, argu-
 mentando dubiam facis.' Ipsi igitur illi phi-
 losophi, qui Deum esse confitebantur, non suæ
 rerum indagationi, sed majoribus suis, eam cog-
 nitionem acceptam referebant (2).

Hic ergo aliud habemus caput religionis na-
 turalis, quod quidem homines per se, nihil ad-
 E juvante

(1) De Nat. Deor. Lib. 2.

(2) Ο πρώτος ταῦτα καὶ πρῶτον, βόρβαρος ὢν. παλαιὸς γὰρ εἶπε
 τὸπος ἐδρεῖε τὸν πρώτον ταῦτα ἐνοήσαντας διὰ τὸ καλλὸς τῆς
 θεινῆς ὡραεῖ, ἢν Ἀργυρῶς τε καὶ Συεῖα ἰκανῶς κίετη. —
 ὅδιν καὶ πανταχόσε καὶ διὰ τὸν ὕψος, βεβασανισμῶν καὶ χρόνῳ μυ-
 ρεῖται τε καὶ ἀπείρῳ. διὰ τὰρ ῥένια καὶ ταῦτα εἰς νόμους θείους.
 τὸ γὰρ μὴ πρῶτα τὰ θεῖα εἶναι, ἢ τὰς μὴ θεῖας, σαφὲς ἐκ ἐμ-
 φρόνων. — ἢ δὲ ὑπερέστα ἡμῖν εἰς τὸ θεινὸν φύσις τῆς περὶ
 τὸν ἐκτὸς τόπον, ὅπερ εἰπομένη, ὑπερὸν ἡμῖν ἀποδείδωκε τὸ τέ-
 των ὅτι Θεῶν τὰ κόσμος καὶ ἀνθρώπων. ἀβωμῶν δὲ, ὡς ὅ, πρὸς
 αὐτὸν Ἕλληνας βαβάρων ἀποδείδωκε, καὶ ἄλλιον τὸτο εἰς τέλος ἀ-
 περγαζόμενα. καὶ εἰ καὶ περὶ τὰ νῦν λεγόμενα ταυτὸν δεῖ διανο-
 ηθῆναι τὸτο, ὡς χαλεπὸν μὲν πάντα τὰ τοιαῦτα ἀναμφοισθη-
 τως ὁρᾶν εἰσκειν. πολλὰ δὲ ἐλπίς αἶμα καὶ χελεῖ, καὶ ἄλλιον καὶ διχα-
 ῖον ὄντως τῆς ἐκ ὅτι βαβάρων ἐλθούσης φύσεως τῆς αἶμα καὶ
 διεσπείας, πάντων τύπων ὅτι Θεῶν ὁπμιελήσας τὸν Ἕλληνας,
 παιδείας τῆς καὶ ἐκ Δελφῶν μαντείαις καὶ πᾶσι τῇ καὶ
 νόμους διεσπείας. Plat. in Epinom.

Juvante alio, nequeant vi sua, & intelligentia er-
ruere.

Hactenus mihi videor ostendisse, homines rudes & indoctos, nec ad animi immortalitatem investigandam; nec omnino quod Deus sit, quæque sint ipsius perfectiones ac virtutes, per se satis aptos esse & idoneos. Jam vero homines horum capitum prorsus ignari, nullam quidem vitæ, quæ futura est, sibi fingere possunt notionem; nedum quæ vera sint in ea commoda, quæque sinceræ voluptates animantium rationalium inter se consociatorum, ullo modo perspicere: neque intelligere fane illorum est, quæ sint leges naturæ, quibus non tam corporis motus externi, quam interiores animi affectus dirigantur; quibusque solis constanter observatis, animi nostri ita possint componi, ut corpore soluti, toti apti sint ad felicitatem rationalem perfrue-
dam, in aliorum animorum societate, qui ipsi etiam nullis inclusi sint corporibus: Homines, inquam, qui minime valent, ad immortalitatem animi explorandam, nec omnino quod Deus sit, quæque sint ipsius virtutes & perfectiones; reliqua quoque illa capita, quæ religionem spectant naturalem, penitus ignorent necesse est. Nec enim fieri potest, ut vel minima veræ religionis species, apud homines ita educatos, usquam reperiatur.

Hisce jam expositis principiis, ad id, quod extremum mihi proposui, perventum est. Vos autem,

autem, *virī eruditi*, de toto hoc argumento incorrupte atque integre judicabitis: ac de auctore illo, cujus supra mentionem habui, sententiam feretis vestram; num scilicet ille rationi, rerumque naturæ congruenter sentiat atque loquatur, cum in sua *Christianitate rebus creatis coæva*, totus affirmet, nullam posse Deum religionem hominibus impertire; quæ capita complectatur ulla, aut instituta, quorum cognitionem homines per se assequi non possint? Ad me quidem quod attinet, quum mihi sit persuasissimum, homines rudes, nullaque excultos doctrina, ad magna religionis naturalis capita eruenda & perspicienda, nullo modo sufficere; non possum non plane & aperte declarare, me pro certo atque cognito habere, non solum auctorem illum vehementer errare; sed tantum abesse ut non sit religio divinitus revelata, propterea quod capita comprehendat, quæ homines nulla sua possint indagatione explorare; ut nisi Deus hominibus ea patefecisset religionis naturalis capita, quæ ipsi per se investigando non erant, nulla unquam in hoc mundo vera extitura esset religio. Quod vero per animos hominum antiquissimorum, opinio pervaserit de immortalitate animarum, de summo Numine, divinaque providentia; hoc mihi argumento est firmissimo, Deum cum hominibus scientiam rerum olim communicasse, eisque divinitus, seu via quadam extraordinaria, res sacras, aut religiosa aliqua jura revelasse.

Quicquid demum causæ sit cur homines hisce temporibus, de ingenii sui magnitudine magnifice adeo prædicent; omnique exultent ostentatione, quasi omnia religionis naturalis capita pervestigare, & cognita habere queant, nec sibi opus sit divina revelatione; (cum tamen quæ crepant insolenter, tanquam ingenii humani aciei obvia & opportuna, non nisi a revelatione olim profecta, per majores accēperint) Quicquid, inquam, causæ sit quare homines hisce temporibus, de viribus suis indocte adeo & immoderate gloriantur: non dubium est quin antiqui omnes ingenue confessi sint, suam rerum scientiam angustis esse terminis definitam (1); seque minime sua sponte valere ad magna religionis naturalis capita explorare percipienda; ob idque se divinæ revelationis indigere, quod omnia quæ religionem naturalem interius spectent, divinitus expectanda sint (2).

Itaque

(1) Depravationem, fœditatem, & ignorantiam, quibus
teneretur animus humanus, hoc modo *graphice* exprellit So-
crates : Νῦν δὲ ἡ πόλις μὲν ἀληθεῖ ᾗ περὶ αὐτῆς, οἷον ἐν ταῖς πα-
ροῦσιν καίτοι· τεθραμέδα μέντοι διακειμένη αὐτὸ ὥσπερ οἱ τὸν
θαλάσσιον Γλαῦκον ὄραντες, ἐκ εἰς ἐκ βαθείας ἰδοίην αὐτὴν τὴν
ἐρχαίαν φύσιν, ὑπὸ τῆς τὰ τε παλαιὰ τῆς σώματος μέρης, τὰ μὲν
ἐκκεκλιῖσθαι, τὰ δὲ συντετριῖσθαι, καὶ πάντως λελωδῆσθαι ὑπὸ τῆς
χυμῶτος· ἄλλα δὲ περιπεφυκέναι ὄσρεά τε καὶ φύκια καὶ πύ-
ρρα· ὥς τε πάντῃ μάλλον διείη ἐοικέναι ἢ ἧος· ἢν φύσει. ἔτι
καὶ τὴν ψυχὴν ἡμεῖς θηώμεθα διακειμένην ὑπὸ μυρίων χερσῶν.
Plat. de Rep. Lib. 10.

(2) Τὴν δὲ σοφίαν ταύτην ἣν ζητοῦμεν πάλαι, ἴδωμεν ἂν ποτ' ὅσα ὀπιοῦσθαι ἢ χτ' ὡσαύτως ἢ χτ' ἔτι περὶ ἡντινα τὸ γινώσκειν

Itaque optimi quique philosophi aperte palamque profitebantur, naturam summi Numinis, ejusque virtutes & perfectiones, difficillima esse investigatu, fierique non posse ut quisquam ea hominibus explanet (3): Iidem non dubitabant affir-

γνώσκουσιν ὅσοις ὄντες, ἢ ΔΙΚΑΪΟΝ ἀγνώμους εἰς εἴη
μῶν, ὄντες ποιῶτοι. — Τὸ δὲ μέγιστον ἀρετῆς, ἢ χαλῶς φασὶν
ἰσχυρόν, ἡμῖν γέγενεν αἶπον, ὡς ἄρπ σημαίνειν ἐκ τῆς εἰρημύτης
μοὶ σφόδρα δοκεῖ. μέγιστον μὲν γὰρ ἀρετῆς μνηστὴς ἡμᾶς ποιεῖ πείθει
τῆς ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ εἶναι τὴν θνητῶν ἥθει. τὸτο δὲ ὅτι δι' αἵμα-
τίαν τὴν μεγίστην ἐν ταῖς ἀρίταις φύσιν ἢ γέγονε, λέκλειον.
ἀεῖσαι δ' εἰσιν, αἱ χαλεπώτατα μὲν εἰς γενέσθαι, μέγιστον δὲ ὁ-
φειλὸς εἰς γίγνων. — τὸτο δὲ ἐν τῷ μέγιστον φανερὸν φύσει
κυριώτατον καὶ δυνατὸν ὡς διδόντε μάλιστα καὶ ἀεῖσαι μαθεῖν, εἰ δι-
δάσκει πρ. ἀλλ' ἐδ' εἰς διδάσκειν, Εἰ ΜΗ' ΘΕΟΣ Τ-
ΦΗΓΟΙΤΟ. Id. in Epinom.

Οὕτως ἀφ' ὧν ὅτι ποιεῖ τὸ θεόν, ἔτε ἀγνοεῖ περὶ τὴν ἀνδρω-
πίνην φύσιν. ἐκ δὲ διδόν ὅτι διδάσκοντος ὑπάρχει, ξυνακολουθεῖται καὶ
μαθεῖται. τὰ διδασκόμενα ὅτι δὲ διδάσκει τὸτο αὐτοῦ ἡμᾶς,
μανθάνομεν δὲ ἡμεῖς, διδόν δὲ πρ. Id. ibid.

Τῶτων πάντων νομοθέτης ὅστις νῦν κέκτηται καὶ τὸν βραχυτά-
τον, ἔπειτα μὴ τολμήσῃ κακοποιῶν, ὅτι θεοσέβειαν, ἥτις μὴ σα-
φές ἐστι τί, πρὶν εἶναι πόλιν εἰσαυτῶ. καὶ μὴ ἐδ' ὡς ὁ πάτριος νό-
μος εἰρηκὶ περὶ θυσιῶν ἀπεκαλύπτει, μνηστὴν τοῦτο πρὸς αὐτὸς.
ὡς περ ἐδ' ΟὐΝ ΔΥΝΑΤ ΟὐΝ εἰδέναι τῇ θνητῇ φύσει τῆς
τοιούτων περ. Id. ibid.

Multosque præterea, & nostra civitas, & Græcia tulit singu-
lares viros: quorum neminem nisi juvante Deo talem fuisse
credendum est. — Nemo igitur vir magnus sine ali-
quo afflatu divino unquam fuit. Cic. de Nat. Deor. Lib.
2.

(3) Τὸν μὲν ἐν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντός ἄρ' ἔστιν
τε ἔργον, καὶ εὐεργέτα, εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν. Plat. in
Timæo.

Ὅτι μὲν γὰρ τὰ θεῖα ὑπὲρ ἡμᾶς, πᾶσι δὴλον. ἀπόχρη δὲ
τὸν κρείττονι πρὸς δυνάμει αὐτὸς σέβειν. οἷοι δὲ εἰσιν, ἔτε
ἀρετὴν βράδιον, ἔτε ζητεῖν δεμιπτόν. ἐπεὶ γὰρ δεσποτῶν φύσιν ἢ
φραζέιν δύσκολον εἰδέναι, οἷς ἐδὲν πλέον ὑπερεστιάς φραζέται.
Xenoph. Epist. ad Æschin.

Hæc

afficiant, nihil certi in hac vita aut explorati, de immortalitate animi sciri posse; hominibusque non prius fore penitus persuasum, animum esse æternum, quam id divino verbo, aut revelatione confirmetur (4): Inter eos etiam constabat, quid gratum Deo sit & acceptum, sine revelatione intelligi non posse (5): Putabantque

Hac fere dicere habui de natura Deorum, non ut eam tollerem, sed ut intelligeretis, quam esset obscura, & quam difficilis explicatus haberet. Cic. de Nat. Deor.

(4) Ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ, ὃ Σώκρατες, πρὶν τοῦτων ἴσως ὧσπερ καὶ σοὶ· τὸ μὴ σαφὲς εἰδέναι ἐν τῷ νῦν βίῳ, ἢ ἀδύνατον εἶναι, ἢ παραχάλετον π. — δὲν γὰρ πρὶν αὐτὰ ἐν γὰρ τῶν διαπορεύσεως, ἢ μαθεῖν ὅπῃ ἔχει, ἢ εὐρεῖν· ἢ, εἰ τὰυτα ἀδύνατον, πῶς γὰρ βέλπσον πρὶν ἀνδρωπίνων λόγων λαβόντα καὶ δυσεξεργαστότατον, ὅτι τότε ὁ χέμερον, ὡς περὶ ὅτι χεῖρας, κινδυνεύοντα διαπλάσαι τὸ βίον· εἰ μὴ τις δύνατο ἀσφαλέστερον, καὶ κινδυνώτερον ὅτι βεβαιότερον ὁχήματος ἢ ΛΟΓΟΤ ΘΕΙΟΤ ΠΙΔΕ, διαπορεύσθαι. Plat. in Phæd.

(5) Ἐπὶ τὰυτα παρακλῆον οἷς παρακαλεῖ ὁ Θεὸς χαίρων· τὰυτα δὲ ἐν ῥάδιον εἰδέναι, ἀν μὴ τις ἢ Θεὸς ἀκηκόοις, ἢ Θεὸς ἀκούσῃ, ἢ διὰ τέχνης θείας ποιῇ. Jambl. de vita Pythag. Cap. 28.

Ὅρα·ς ἐν ὧς ἐκ ἀσφαλές σοι ὅτιν ἐλθεῖν πρὸς τὸ Θεὸν ἐυζωμῶν, ἵνα μὴδ' αὖν ἔτω τύχη, βλασφημῶντος σε ἀκύν, ἐξὲν ἀποδείξῃ) τῆς θυσιᾶς τούτης· τύχην δὲ καὶ ἑτερόν π πρὸς αὐτοῦ. ἐμοὶ μὲν ἐν δοκῇ κράτιστον εἶναι ἡσυχίαν ἔχειν. — ἀναγκαῖον ἐν δὲ πρὸς αὐτὸν εἶναι ὡς αὖν τις μάθῃ ὡς δὲ πρὸς Θεὸς καὶ πρὸς ἀνθρώπους διακρίσθαι. Α. Πότε ἐν παρῆσαι ὁ χρόνος ἔσται, ὃ Σώκρατες; καὶ τίς ὁ παιδίσκων; ἡδιστα γὰρ αὖν μοι δοκεῖ εἶδέν τινα τὸν ἀνθρώπον τίς ὅτιν. Σ. Οὐτός ἐστιν ὃ μάλιστα πρὶν εἶναι. ἀλλὰ δοκεῖ μοι, &c. Plat. in Alcib. 2. Ἐγὼ γὰρ τοι καὶ πρὶν μὲν σὺ λέγω ὡς καὶ παιδίσκην, πρὶν ἐμὲ δὲ εἶναι γὰρ εἶδ' ὅτιν αὖ διαφέρω, πλὴν γε ἐνί. Α. Τίτι; Σ. Ὁ δὲ πρὸς ὅς οἱ βέλτιον ἐστὶ καὶ σφώτερος, ἢ Περικλῆς, ὁ σός. Α. Τίς ἔστι, ὃ Σώκρατες; Σ. ΘΕΟΣ, ὃ Ἀλκυβιάδην. Id. in Alcib. 1.

hæcque adeo *Pythagoram*, ad ipsos instituendos
e cœlo esse delapsum (6).

Utcunque igitur hodie nonnulli, qui altum
sibi sapere videntur, intelligentiam suam glo-
riosius jactent & ostendent, sui que ingenii acu-
mine indignum esse statuunt, divinam fateri
revelationem : Antiqui tamen viri clarissimi,
de seipsis non tam magnifice loquebantur ; sed
de viribus suis cautius & modestius sen-
tiebant ; seque divinæ revelationis indigere,
aperte fatebantur & ingenue (7).

D I X I.

(6) Καὶ μὲν οὖν Θεῶν ἢ Πυθαγόραν λοιπὸν κατηείδμεν, ὡς
ἀγαθὸν πᾶσι δαίμονα καὶ φιλανθρώπουτατον· οἱ μὲν ἢ Πύθιον, οἱ δὲ
ἢ Ἐξ Ὑπερβορέων Ἀπόλλωνα, οἱ δὲ ἢ Παιῶνα, οἱ δὲ οὖν ἢ
σελήνῃ κατοικέντων δαιμόνα ἔνα. ἄλλοι δὲ ἄλλον οὖν Ὀλυμπί-
ων Θεῶν ἐφήμζον, ὡς ἀφέλειαν καὶ ἐπανόρθωσιν τῆς θνητῆς βίης,
λέγοντες ἐν ἀνθρώπινῃ μορφῇ φανῆναι τοῖς τότε, ἵνα τὸ τῆς ἐν-
δαιμονίας τε καὶ φιλοσοφίας σωτήριον ἔναυσμα χρείῃ τῇ θνη-
τῇ φύσει. Jambl. de vita Pythag. Cap. 6.

(7) Ἡ γὰρ ἀνθρώπινη σοφία ἔστιν μάλλον οἶδε τὸ ἀεὶσον αἰ-
ρεῖσθαι, ἢ εἰ κληρέμμενος ὁ, τι λάγροι, τὸ τὸ πᾶσι ἀνάητοι. Θεοὶ δὲ,
ὡς παῖ, αἰεὶ ὄντες πάντα ἴσασι τὰ γενημένα, καὶ τὰ ὄντα, καὶ
ὁ, τι ἔξ ἐχέσει αὐτῶν ἀποβήσιν· καὶ οὖν συμβελλομένων ἀνθρώ-
πων οἷς ἀνὴρ ἴστω ὅτι, προσημαίνουσιν ἅτε καὶ ποιεῖν, καὶ ἅ ἐχέει
Xenoph. de Instit. Cyr. Lib. 1.

Hæc possè contemni, vel etiam rideri, præclare intelligo :
sed idipsum est, Deos non putare ; quæ ab iis significantur,
contemnere. Cic. de Divin. Lib. 1.

